

care vor pune teme clasice într-o lumină nouă și metodic perfecționată, în măsura în care procesul “Bologna” cu a sa obsesie a lucrului făcut în viteză o permite.

Edit Szegedi

Volker Wollmann, *Patrimoniul preindustrial și industrial în România*, vol. III, Ed. Honterus, Sibiu, 2012, 436 p.

Tema patrimoniului are abordări puține și răzlețe în peisajul istoriografic recent românesc și cu atât mai firave sunt abordările punctuale despre patrimoniul tehnic al secolelor XVIII–XX. Profesorul Volker Wollmann, care are antecedente în această privință de mai bine de patru decenii, și-a propus o abordare globală, la nivelul întregului spațiu al României, a problemelor patrimoniului industrial.

Proiectul editorial cu privire la patrimoniul preindustrial și industrial al României a fost demarat în anul 2010, când a văzut lumina tiparului cel dintâi volum. Gândit inițial doar la două volume, acest proiect se va extinde la patru sau cinci volume având în vedere aria geografică și problematica deosebit de complexă a monumentelor de patrimoniu. Profesorul Wollmann și-a definit obiectivele cercetării, metoda de lucru și instrumentarul încă de la debutul celui dintâi volum. Inventarul monumentelor tehnice din România, acum la începutul mileniului al treilea, constituie esența demersului pe care ni-l propune proiectul editorial și de cercetare mai înainte invocat. El este unul complex, în care datele statistice despre monumente sunt însoțite de o bogată documentație. Istoricul a apelat în demersul său la surse arhivistice, hărți industriale și miniere din veacul al XVIII-lea, la planuri și relevee industriale din aceeași perioadă, la relevee actuale și nu în ultimă instanță, la fotografii ale obiectivelor din sec. XIX și XX și la imagini actuale cu starea monumentelor. Tematica volumelor a fost construită pe criterii ce au structurat patrimoniul preindustrial și industrial în funcție de materia primă exploatată și utilizată în secolele XVIII–XX. Astfel, cel dintâi volum a abordat chestiuni legate de realizări tehnice cu privire la folosirea apei, a exploatării cărbunelui, a metalelor, petrolului și gazelor. Volumul al doilea, apărut în anul 2011, la aceeași prestigioasă editură Honterus, a fost structurat pe monumentele de arhitectură legate de exploatarea materialelor de construcție, a sticlei și a celor din industria textilă.

Volumul al III-lea al *Patrimoniului preindustrial și industrial în România*, pe care-l prezentăm aici, a concentrat interesul cercetării asupra monumentelor din mediul urban dar și din cel rural, destinate prelucrării casnice ori industriale a cerealelor, legumelor, fructelor, tutunului, zahărului, dar și a produselor de origine animală. Conform metodologiei experimentate deja în volumele anterioare, cercetarea istorică vizează pe de o parte monumentele industriale cu o arhitectură specifică, determinată de funcționalitatea acestora și, în egală măsură, sunt abordate chestiunile specifice ale patrimoniului tehnic mobil ce a populat aceste monumente de arhitectură industrială. Demersul profesorului Wollmann relevă pe parcursul cercetării acumulările realizate prin cercetările de teren, pe de o parte și, deopotrivă, ilustrează tematica volumului cu monumente de patrimoniu tehnic mobil, păstrate în muzee.

Discursul istoric cu privire la patrimoniul tehnic mobil și-l construiește, atunci când are posibilitatea, pe acumulările și reconstituirile din câteva mari muzee etnografice în aer liber din Transilvania și Banat, sau făcând apel la cel păstrat în Muzeul Satului din București. Atunci când discută bunăoară despre presele de ulei, ce fac parte evident din patrimoniul preindustrial al secolelor XVIII–XIX, recursul la piesele de patrimoniu din muzee a fost inevitabil (p. 250–290). O situație identică regăsim în discuția consacrată patrimoniului tehnic destinat obținerii băuturilor fermentate. Piese excepționale de teascuri pentru struguri, din veacul al XIX-lea, se păstrează în muzeele etnografice din Sibiu, Sighetu Marmației, Cluj-Napoca. Teascul de struguri din anul 1793 din Teaca, jud. Bistrița-Năsăud, constituie cea mai veche piesă de patrimoniu tehnic din domeniul vinificației păstrată în România (p. 350, fig. 389). Monumente din patrimoniul mobil legate de industria distilării sunt puțin cunoscute, nu au ajuns în muzee și ca atare și în lucrare acest domeniu ocupă un spațiu restrâns. Fabrica de spirt din Timișoara, prezentată între monumentele tradiției din România, cele de la Lugoj, Arad, Oradea, Agnita, se înscrie în lista monumentelor cu o soartă tragică după anul 1990. Fabrica de oțet din Margina (jud. Timiș) beneficiază de o atenție specială în cadrul discuției despre distilarea lemnului și a monumentelor de arhitectură din acest segment al industriei alimentare. Documentele foto ilustrează momentul construcției din anul 1912, o imagine generală a ansamblului de arhitectură industrială din anul 1918, până la momente din istoria recentă, anul 1986, bunăoară, până la decăderea și ruinarea monumentului în anii 2010–2012 (fig. 416–424). Monumentul de la Margina ocupă un binemeritat loc într-o lucrare despre patrimoniul industrial datorită arhitecturii sale ce și-a păstrat neschimbat aspectul inițial. Opinia profesorului Wollmann este tranșantă în privința monumentului de arhitectură industrială de la Margina: “bun de patrimoniu industrial cu valoare de unicat”, care trebuia de multă vreme să beneficieze de protecția efectivă a legii monumentelor istorice (p. 374–375).

Două ansambluri de arhitectură industrială din Timișoara și Lugoj, ridicate în preajma anului 1900, se înscriu între monumentele reprezentative ale provinciei bănățene. Abatoarele din Timișoara și Lugoj se remarcă prin elementele de arhitectură și prin soluțiile tehnice utilizate în rezolvarea acoperirii unor spații cu mari deschideri. Rezervorul de apă este amplasat la Timișoara într-un turn ce domină volumetriile joase ale monumentului, fapt ce a rezolvat o chestiune de ordin tehnic și practic într-o soluție plăcută de arhitectură. Se remarcă la același monument istoric sistemul ingenios de susținere a șarpantei așezată pe grinzi de metal și stâlpi cu capitel profilat din fontă (fig. 430).

Ansamblul de arhitectură din Lugoj are un front de clădiri cu o volumetrie masivă, a cărui linie este ruptă de cele două turnuri ce flanchează poarta de acces. Protejate de lege, ele s-au degradat vizibil după 1990 iar instalațiile tehnice au fost distruse și au dispărut. Proiectul editorial cu privire la patrimoniul preindustrial și industrial din România, promovat de profesorul Wollmann este unul remarcabil, am putea spune unic în felul său în peisajul istoriografic actual din România. El este un repertoriu solid, construit pe cercetările proprii de teren, pe cele din arhive și muzee, ce vizează deopotrivă probleme ale monumentelor cât și pe cele ale patrimoniului mobil ce a populat odinioară aceste monumente. Cartea are accente tragice, generate spontan deopotrivă autorului cât și nouă, cititorilor volumelor, de starea de degradare în care se află

un segment identitar al patrimoniului cultural al României. Statistica prezentată în discuția preliminară din volumul întâi al lucrării relevă o situație de excepție a județului Caraș-Severin înscris în LMI, cu un număr de 188 de monumente. Orașul București, ce ocupă poziția a doua în această statistică, are evidențiate doar 33 de obiective din patrimoniul industrial al României. Demersul meu de prezentare a proiectului de cercetare al profesorului Volker Wollmann, în diverse moduri și locații universitare sau muzeografice, are din această perspectivă nu numai o conotație obiectivă, academică ci, în egală măsură, și o componentă subiectivă, legată de spațiul Banatului Montan și de implicarea în cercetarea patrimoniului cultural al provinciei.

Dumitru Țeicu

Nicolae Iorga, *Observații și probleme bănățene*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Dumitru Țeicu, Ed. TIM, Reșița, 2011, 170 pagini + ilustrații.

Deloc întâmplător, volumul de față, de fapt o restituire istoriografică absolut necesară în condițiile unei armonizări a punctelor de vedere exprimate în lucrările de specialitate românești, germane, maghiare sau sârbești, debutează printr-un mesaj al marelui istoric și savant român Nicolae Iorga, mesaj care poate fi, în egală măsură, considerat un semnal de alarmă și un sfat binevenit pentru generațiile viitoare: “A deprinde pe oameni cu toleranța, bunătatea, a îndepărta, prin cultură, pornirea de a sfâșia pe cel ce nu vede și nu simte ca tine este o nevoie la care au răspuns studiile istorice, care te fac mai bun, te scot din lumea asta crudă spre a-ți arăta cât de relativă este viața”.

Promițând reeditarea unor scrieri istorice românești despre această provincie, semnate de Nicolae Tincu Velea, I.D. Suci și Nicolae Ilieșiu, pe nedrept uitate, precum și a unor sinteze de istoria Banatului sau monografii întocmite de Schwiker, Milleker, Juhász și Zeremski, reputatul istoric Dumitru Țeicu, coordonatorul seriei “Restituiri istoriografice”, a făcut o succintă trecere în revistă a legăturilor lui Iorga cu Banatul, a preocupărilor sale constante pentru elaborarea unei sinteze de istorie a acestei provincii, bazate pe documente de maximă importanță și care își păstrează actualitatea, dar și a direcțiilor prioritare de cercetare ale marelui istoric în eforturile sale de a oferi o imagine de ansamblu privind evoluția Banatului prin “negura timpului”.

Volumul de față este structurat în opt capitole, care reușesc să “acopere”, în mod temeinic și cu o erudiție caracteristică pentru întreaga operă istorică a lui Iorga, problemele fundamentale cu care s-a confruntat această provincie până la începutul secolului XIX.

În primul capitol, intitulat – aparent simplist – *Izvoare ale altei istorii a Banatului*, sunt prezentate în mod sintetic principalele surse de documentare pentru preistoria și pentru începuturile antichității în această provincie.

Al doilea capitol, *Baza istorică*, include izvoarele istorice de referință legate de procesul de romanizare a Daciei, cu o tentă accelerată în zona Banatului, precum și de continuitatea prezenței daco-romanilor pe teritoriul provinciei noastre după retragerea aureliană.